

REGOS NEGALIĄ TURINČIŲ ASMENŲ UŽIMTUMO PROBLEMOS

Virginija Žukauskienė, Jolita Lubienė, Žydra Kuprėnaitė

Utenos kolegija, Medicinos fakultetas

Utenio a. 2, Utena

Anotacija

Regos negalią turintys asmenys yra tikslinė populiacija, neretai susidurianti su nedarbu, nepakankamu užimtumu ir kitomis socialinėmis problemomis, kadangi atsiradęs (įgytas) ar įgimtas sutrikimas blogina gyvenimo kokybę. Šių asmenų užimtumas neapsiriboja vien darbo rinka. Socialiniai darbuotojai neįgaliesiems organizuoja įvairias laisvalaikio veiklas: meno, muzikos terapiją, biblioterapiją ir pan. Specialistai, pasitelkdami užimtumo organizavimo metodus, sprendžia regos negalią turinčių asmenų laisvalaikio problemas, siekiant jų socialinės gerovės.

Reikšminiai žodžiai: regėjimo negalia, užimtumo problemos, socialinis darbuotojas, pagalba, socialinė gerovė.

Įvadas

Temos aktualumas. Regos negalia gali tapti nemenku iššūkiu tiek fizinei, tiek emocinei asmens sveikatai. Tam tikrą dalį neįgaliųjų ji gali paskatinti atsiskirti nuo išorinio pasaulio ir užsisklęsti savyje. Svarbu pastebėti, kad regos negalia, kaip ir kitos negalios, neturi tapti kliūtimi šiandieninėje visuomenėje dalyvaujant socialiniame ir kultūriniame gyvenime, realizuojant pomėgius, užsiimant įvairia (tiek darbine, tiek laisvalaikio), asmeniui prasminga veikla.

Kadangi šiame straipsnyje daugiausiai dėmesio skiriama regos negalią turinčių asmenų laisvalaikio užimtumui, svarbu apibrėžti laisvalaikio sąvoką. Laisvalaikis, kuris tradiciškai apibrėžiamas kaip laikas, laisvas nuo apmokamo darbo, nuo buitinių ir fiziologinių reikmių tenkinimo, yra mažiausiai instituciškai ir socialiai reglamentuota žmogaus gyvenimo sfera. Būtent todėl jis vertinamas kaip ypač svarbi erdvė, suteikianti asmeniui galimybę save tobulinti bei realizuoti, turėti individualų pasirinkimą. Tai atspindi žmogaus savijautą, lemia jo pasitenkinimo gyvenimu lygį, t. y. nusako jo gyvenimo kokybę (Kublickienė, 2001).

Nors yra leidžiami ir tobulinami teisės aktai, nustatomos įvairios gairės, draudžiančios diskriminuoti neįgaliuosius, tačiau asmenys su negalia vis tiek išlieka viena pažeidžiamiausių visuomenės grupių įvairiais aspektais (Filatovaitė, Taminskaitė, 2020).

Teisiniuose dokumentuose užimtumas apibrėžiamas kaip atlygintina arba neatlyginta teisėta fizinio asmens savarankiška, iš dalies savarankiška arba priklausoma veikla, kuria asmuo užsidirba pragyvenimo lėšų, taip pat veikla, kuria asmuo užsiima siekdamas įgyti darbinių ar profesinių įgūdžių, arba kita tęstinė veikla, kurią asmuo vykdo įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka (LR užimtumo įstatymas 2016 m. birželio 21 d. Nr. XII-2470).

Remiantis Europos Komisijos pateikiamais rodikliais, vienokią ar kitokią negalią ES turi maždaug 87 mln. žmonių. Europoje daug neįgaliųjų neturi tokių pačių galimybių kaip kiti asmenys. Neretai jie negali patekti į visas mokyklas ar norimas darbo vietas, naudotis visa infrastruktūra, paslaugomis ir informacija. Paminėtina, kad, Komisijos duomenimis, darbą turi tik pusė neįgaliųjų, palyginti su trimis ketvirtadaliais negalios neturinčių asmenų. Skurdo arba socialinės atskirties grėsmė kyla 28,4 proc. neįgaliųjų ir 17,8 proc. negalios neturinčių asmenų. Tik 29,4 proc. neįgaliųjų įgyja tretinį išsilavinimą, palyginti su 43,8 proc. negalios neturinčių asmenų. 52 proc. neįgaliųjų jaučiasi diskriminuojami (Europos Komisija, 2024).

Be to, regos negalią turinčių asmenų užimtumas neapsiriboja vien darbo rinka. Regos negalią turintiems asmenims socialiniai darbuotojai organizuoja įvairias laisvalaikio veiklas: meno, muzikos

terapiją, biblioterapiją ir pan. Socialiniai darbuotojai, pasitelkdami užimtumo organizavimo metodus, sprendžia regos negalią turinčių asmenų užimtumo problemas.

Visa tai suponuoja tyrimo problematiką ir probleminius klausimus: su kokiomis problemomis susiduriama, organizuojant įvairias laisvalaikio veiklas? Ar pakankamai išplėtotos paslaugos, vertinamas jų teikimo veiksmingumas? Koks socialinio darbuotojo vaidmuo, organizuojant regos negalią turinčių asmenų užimtumą?

Užsienio šalių mokslininkai tyrinėja neįgaliųjų, taip pat ir regos negalią turinčių asmenų, užimtumo problematiką: Ameri ir kt. (2018) – analizavo neįgaliųjų užimtumo perspektyvas, O'Donnell (2014) – atliko tyrimą apie įdarbinimo kliūtis, su kuriomis susiduria aklieji, Bonaccio ir kt. (2020) – atskleidė neįgaliųjų dalyvavimą darbo rinkoje.

Lietuvos autorių – Radzevičienės, Juodraičio, Beneševičiūtės (2013) teigimu, negalią turinčių asmenų dalyvavimas yra reikšmingas, kuriant žmogiškuosius ryšius, aktyviai dalyvaujant visuomenėje, taip pat svarbus gebėjimui rūpintis savimi ir integruojantis į visuomenę. Todėl socialiniai darbuotojai, turėdami atitinkamų kompetencijų (žinių, vertybių ir įgūdžių), padeda neįgaliesiems integruotis, organizuoti jų užimtumą bei veiklas tiek profesinėje, tiek ir kitose neformaliose veiklose.

Straipsnio tiriamasis objektas – regos negalią turinčių asmenų užimtumo problemos.

Straipsnio tikslas – atskleisti regos negalią turinčių asmenų užimtumo problemas.

Straipsnyje keliami uždaviniai: išanalizuoti regos negalią turinčių asmenų problemas ir poreikius; atskleisti regos negalią turinčių asmenų užimtumo problemas neįgaliųjų bei socialinių darbuotojų požiūriu.

Tyrimo metodai: mokslinių straipsnių analizė atlikta, siekiant išanalizuoti regos negalią turinčių asmenų problemas ir poreikius, užimtumo organizavimo būdus bei metodus, socialinio darbuotojo funkcijas, organizuojant jų užimtumą; dokumentų (JT Neįgaliųjų teisių konvencijos (2021); LR užimtumo įstatymo (2016)) analizė atlikta, siekiant atskleisti regos negalią turinčių asmenų užimtumo organizavimą; dviplanis tyrimas atliktas, siekiant atskleisti regos negalią turinčių asmenų užimtumo problemas neįgaliųjų bei socialinių darbuotojų požiūriu. Kokybinis tyrimas atliktas tokia seka: pirmasis interviu – skirtas X rajono aklių ir silpnaregių sąjungos (toliau tekste naudojama sąvoka Sąjunga) specialistams, taip pat – socialiniams darbuotojams bei jų padėjėjams; antrasis interviu – asmenims, turintiems sunkią regos negalią; kontent analizė atlikta, apdorojant interviu apklausos duomenis. Kiekybinis tyrimas – anketinė apklausa taikyta lengvą regos negalią turintiems asmenims, gebantiems perskaityti ir užpildyti klausimyną (pagal poreikį su pagalba); lyginamoji analizė atlikta, siekiant palyginti specialistų ir lengvą bei sunkią regos negalią turinčių asmenų tyrimo rezultatus.

Išsami tyrimo charakteristika pateikiama antrojoje straipsnio dalyje.

Regos negalią turinčių asmenų problemų ir poreikių apžvalga

Nors dauguma žmonių, turinčių regėjimo sutrikimų ir aklių, yra vyresni nei 50 metų, tačiau regėjimo praradimas gali turėti įtakos įvairaus amžiaus žmonėms. Pasaulyje mažiausiai 2,2 milijardo žmonių turi regėjimo iš arti ar toli susilpnėjimą. Regėjimo sutrikimo patirtis skiriasi, priklausomai nuo daugelio skirtingų veiksnių. Tai apima prevencinių ir gydymo intervencijų prieinamumą, galimybę naudotis regėjimo reabilitacija, įskaitant pagalbines priemones, tokias, kaip akiniai ar baltosios lazdelės. Pastebėtina, jog šie asmenys neretai patiria problemų dėl nepritaikytų neregiam pastatų, transporto ir informacijos sklaidos trūkumo (Demmin, Silverstein, 2020).

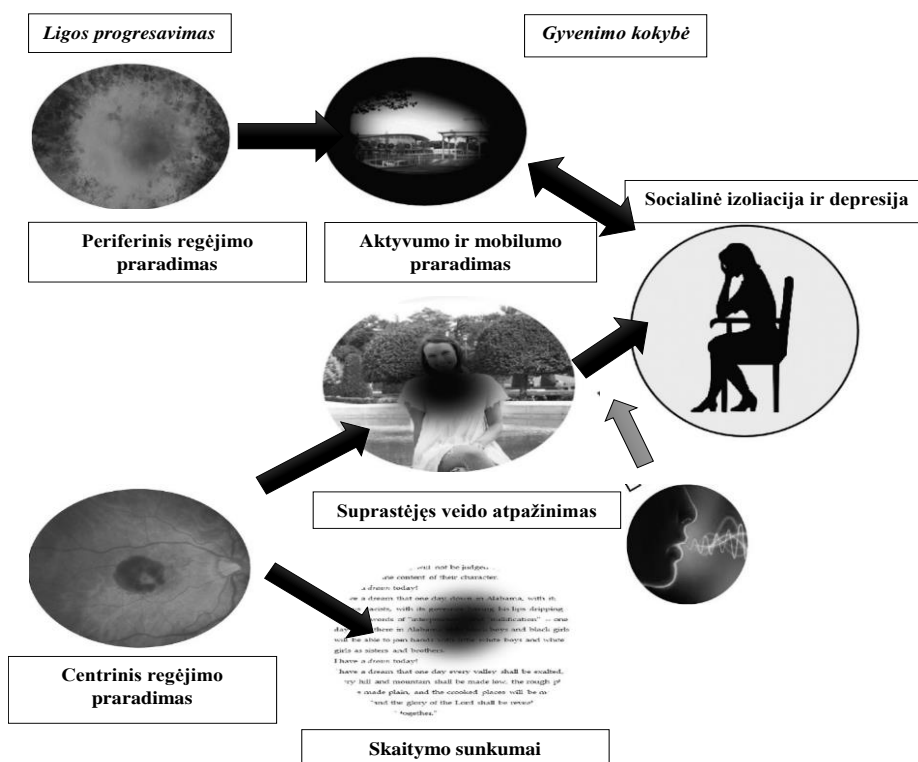
Galimi ir kiti regėjimo sutrikimai – specifinės problemos, tokios, kaip: sunkumai atpažįstant veidus, negebėjimas skaityti standartinio dydžio spaudinius, sunkumai vairuojant ar naudojantis kitomis transporto priemonėmis. Regėjimo sutrikimas gali atimti galimybę užsiimti mėgstama veikla, laisvalaikiu (Amedo ir kt., 2016).

Klauke ir kiti autoriai (2023) atliktame naujausiame tyrime apie silpno regėjimo įtaką socialinei funkcijai, papildė ir nurodo, kad vizualiniai ženklai, paprastai, atlieka gyvybiškai svarbų vaidmenį socialiniame gyvenime, jie yra ne tik pagrindinis kitų žmonių tapatybės nustatymo ženklas, bet ir svarbi neverbalinė socialinė informacija tiek veido išraiškoms, tiek kūno kalbai atpažinti. Viena iš

regėjimo praradimo pasekmių yra poreikis pasikliauti nevaizdiniais ženklais socialinio bendravimo metu. Autoriai atkreipia dėmesį į tai, kad daugybė tyrimų rodo, jog silpnas regėjimas ir aklumas yra nerimo bei depresijos rizikos veiksnys. Šis ryšys buvo siejamas su daugeliu veiksnių, taip pat su nerimu dėl ligos progresavimo ir gyvenimo kokybės pablogėjimo, tarp jų – skaitymo sunkumais, darbo ir socialinės veiklos trūkumu. Tačiau autorių apžvalgoje išskiriamas dar vienas papildomas veiksnys, prisidedantis prie suprastėjusios gyvenimo kokybės, kuris iki šiol nebuvo pastebėtas: dėl aklumo gali būti sunkiau sėkmingai įsitraukti į socialinę sąveiką, nes ligos progresavimo metu prarandama vaizdinė informacija.

Autoriai Heesterbeek ir kt. (2017), Van der Aa ir kt. (2015) taip pat tvirtina, kad regėjimo praradimas gali pabloginti gyvenimo kokybę, sukelti skaitymo sunkumų, apriboti veiklas ir užimtumą bei fizinį judėjimą. Dėl šios priežasties regėjimo praradimas gali sumažinti įsitraukimą į socialinę veiklą. Regėjimo praradimo poveikis gyvenimo kokybei - sudėtingas ir daugialypis. Šiuo metu gerai žinoma, kad susilpnėjęs regėjimas ir aklumas yra nerimo bei depresijos rizikos veiksnys. Tačiau ryšys tarp regėjimo praradimo ir psichosocialinių padarinių dar nėra visiškai ištirtas.

Gali atrodyti, kad akliesiems fizinė aplinka nėra pritaikyta. Asmuo, kuris nuolat užkliūva už kėdės ar numeta nuo stalo esančius daiktus, kitiems gali atrodyti silpnas ir negalintis atlikti jam pavestų užduočių. Tai gali turėti įtakos ir asmens darbui bei jo kompetencijoms. Tačiau tai tik dar viena visuomenės stigma, kuri gali rodyti klaidingą įsivaizdavimą. Jei aklajam sunku orientuotis erdvėje, tai nereiškia, kad jis negeba atlikti jam pavestų užduočių, kitaip tariant, tai nerodo jo intelekto. Tokie nutikimai darbe trikdo asmens, turinčio regėjimo sutrikimą, emocinę gerovę, nepriklausomybę ir pasitikėjimą. Pateiktas paveikslas iliustruoja ne tik aklųjų ir silpnaregių fizinės problemas, bet ir galimas tolimesnes psichologines pasekmes (žr. 1 pav.).

1 pav. Regėjimo problemos ir pasekmės
Šaltinis: sudaryta remiantis Klauke, Sondocie, Fine (2023)

Žmonėms su regėjimo negalia sunkiau užsiimti fizine veikla, sportuoti; socialinio bendravimo trūkumas taip pat susijęs ir su atskirties rizika. Šiuo metu dedama nemažai pastangų, siekiant įtraukti žmones su regėjimo negalia į fizinę veiklą, sportą. Tačiau - trūksta tyrimų, kuriuose būtų nagrinėjama intervencijų būklė ir bendras veiksmingumas, taikant fizines veiklas. Dėl vystomos politikos ir viešųjų priemonių tobulinimo žmonių su negalia integravimas į visuomenę po truputį gerėja. Šią

politiką remia tarptautiniai standartai, Neįgaliųjų teisių chartija ir sudaryta Darbotvarkė iki 2030 m. (Demmin, Silverstein, 2020).

Nors konkrečių tyrimų šia tema nėra, keli autoriai mini, kaip svarbu įtraukti aklusius į mankštos programas, kad neatsirastų naujų patologijų, kurios gali turėti įtakos jų sveikatos būklei. Taip pat žmonės, turintys regėjimo sutrikimų, gali patirti ir psichikos sveikatos problemų. Tarp jų yra ir emocinis išgyvenimas, susijęs su regėjimo praradimu. Akcentuojama, kad aklumas yra viena iš labiausiai baimę keliančių sveikatos problemų. Reakcijos į regėjimo praradimą apima nerimą, nusivylimą, socialinį atsiribojimą ir sumišimą. Be to, asmenims, kurių neregą progresuoja, tai reiškia netektį ir baimę, kad regėjimas dar labiau susilpnės. Moksliniai duomenys rodo, kad regėjimo praradimą ir aklumą turintys žmonės gali susikurti neigiamą savivoką dėl visuomenės stigmatos ir patirti netekties jausmą. Nustatyta, kad asmenims, turintiems regėjimo sutrikimų, būdingas distresas, t. y. emocinės reakcijos į regėjimo praradimą (Demmin, Silverstein, 2020).

Brunes ir kiti autoriai (2018) teigia, kad regėjimas yra pagrindinis jutimo būdas, kai kalbama apie tarpasmeninę sąveiką, o asmenys, turintys šį sutrikimą, yra ypač linkę į vienatvę. Asmenims, kurie turi sunkų regėjimo sutrikimą arba yra visiškai akli, mažiau galimybių įgyti reikiamų socialinių įgūdžių, todėl jie gali būti linkę į nepalankius tarpasmeninius santykius. Galima teigti, kad dėl šių psichologinių priežasčių dar svarbiau skatinti asmenų, turinčių regos negalią, užimtumą ir veiklas, mokymus, socialinius įgūdžius, kurie susiję su kasdieniais ir elementariais veiksmais, tokiais, kaip apsipirkimas fizinėje maisto prekių parduotuvėje.

Remiantis Jones ir kitų autorių (2018) atlikto tyrimo duomenimis, nustatyta, kad asmenims, turintiems regėjimo sutrikimų, sunku apsipirkti, gaminti maistą, o tai reikšmingai koreliuoja su regėjimo sutrikimo lygiu. Visuomenės atsakomybė ir pareiga yra remti žmones, turinčius regėjimo ar kitų sutrikimų, o ne kaltinti jų, kad jie „nesiintegruoja“. Pastebėtina, kad tokios kasdienės gyvenimo veiklos, kaip: apsipirkimas fizinėje parduotuvėje ar internetu, maisto gaminimas yra pagrindinės kliūtys regėjimo negalią turintiems žmonėms, kurių daugelis to negali padaryti arba kuriems nuolat reikia šeimos narių paramos ir pagalbos. Šiems asmenims reikia pagalbos, teikiant informaciją apie svorį, kiekius ar maisto rūšį. Prekybos centrai yra pagrindinis regėjimo negalią turinčių žmonių maisto šaltinis, todėl reikėtų mokyti personalą, kuris galėtų šioms žmonėms padėti. Taip pat jiems reikalingas įgūdžių mokymas apsipirkant internetu bei gaminant maistą.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, šie asmenys neretai susiduria su įvairiais sunkumais: prieiga prie informacijos, sąveika su aplinka, orientacija ir mobilumo apribojimu. Reikia paminėti, jog jie yra labiau linkę į vienatvę ir depresiją. Tie, kurie turi didesnę regėjimo negalią, mažiau kontroliuoja savo gyvenimą ir aplinką, jų gyvenimo kokybė yra žemesnė. Regėjimo sutrikimas gali padidinti psichologinį stresą arba pabloginti gyvenimo kokybę, nes mažėja psichologiniai ištekliai, veiksmingumas. Tai reiškia asmens tikėjimą savo gebėjimu sėkmingai atlikti užduotį arba paveikti įvykį norima linkme. Veiksmingumo samprata, paprastai, yra mažiau susieta su konkrečiomis užduotimis ar situacijomis, bet atspindi žmogaus gebėjimą labiau pasitikėti savimi ir pasikliauti savo jėgomis susidoroti su gyvenimo iššūkiais. Veiksmingumas gali būti ugdomas per sėkmingą patirtį, socialinę sąveiką arba individualias emocijas ar fizines reakcijas.

Remiantis Brunos ir kitų tyrėjų duomenimis, galima teigti, kad žmonių su regėjimo negalia ir bendroje populiacijoje nustatytas tiesioginis ryšys tarp veiksmingumo ir pasitenkinimo gyvenimu. Vis dėlto žmonės su regėjimo negalia mažiau patenkinti gyvenimu. Norint pasiekti geresnio gyvenimo tikslą, ypač svarbu stiprinti žmonių, turinčių regėjimo negalią, aktyvumą, nes asmenų įveiklinimas turi reikšmingos įtakos jų gyvenimo kokybei (Brunes ir kt., 2021).

Empirinio tyrimo charakteristika

Tyrimas vyko 2023 m. kovo - balandžio mėn., siekiant atskleisti regos negalią turinčių asmenų užimtumo problemas neįgaliųjų bei socialinių darbuotojų požiūriu, atliekant dviplanį tyrimą – kokybinį interviu (apklausti 7 informantai: 2 – socialiniai darbuotojai, Sąjungos pirmininkė, 4 sunkią negalią turintys asmenys) ir kiekybinį tyrimą – anketinę apklausą (dalyvavo 16 lengvą regos negalią

turinčių asmenų). Tokio pobūdžio tyrimas leidžia plačiau nagrinėti regos negalią turinčių asmenų problemas, giliau analizuoti rezultatus, juos lyginant ir vertinant. Tyrimo vieta – Sąjunga.

Tyrimo eiga: su kiekvienu tiriamuoju buvo susitikta asmeniškai ir pateiktas interviu klausimynas žodžiu, vykdant anketinę apklausą, buvo padalintos pritaikytos pagal regos negalios laipsnį anketos (naudojant padidinto šrifto formatą).

Tyrimo etika: tyrimui atlikti buvo gautas raštiškas Sąjungos vadovo leidimas. Tyrimo metu vadovautasi tyrimo etikos principais: tyrimo dalyviai turėjo teisę laisvai apsispręsti dėl dalyvavimo tyrime, bet kuriuo metu iš jo pasitraukti. Visi tiriamieji, prieš prasidedant tyrimui, supažindinti su tyrimo tikslu, informuoti apie anonimiškumo ir konfidencialumo užtikrinimą. Tiriamiesiems buvo pristatyta tyrimo eiga. Tyrimas atliktas, garantuojant teisę būti nepažeistiems, nepateikiant asmeniškų klausimų, kurie galėtų jiems kenkti. Prieš tyrimą, buvo sudaryti interviu klausimai sunkią regos negalią turintiems asmenims ir socialiniams darbuotojams. Interviu turinį sudarė klausimai, susiję su užimtumo veiklomis Sąjungoje, veiklų pobūdžiu, užimtumo veiklų trūkumu ir informantų pasitenkinimu organizuojamomis užimtumo veiklomis, veiklų organizavimo būdais, iššūkiais ir sunkumais, su kuriais susiduria tiek socialiniai darbuotojai, tiek ir sunkią regos negalią turintys asmenys.

Tyrimo duomenų apdorojimas: socialinių darbuotojų bei asmenų, turinčių sunkią regos negalią, atsakymai buvo renkami, analizuojami, skirstomi į kategorijas, subkategorijas, stambesnius ir smulkesnius vienetus. Analizuojant duomenis, visi empiriniai įrodymai buvo grupuojami, kategorizuojami pagal prasmę. Tyrimo metu gauta medžiaga suskirstyta į kategorijas ir atlikta pirminė teminė analizė. Vėliau – tyrimo duomenys suskirstyti į didesnius vienetus, subkategorijas, galiausiai – visa informacija pagal panašumą jungiama į kelias stambias kategorijas.

Regos negalią turinčių asmenų užimtumo problemų tyrimo rezultatai neįgaliųjų požiūriu (lengvą regos negalią turintys asmenys)

Buvo siekiama išsiaiškinti užimtumo veiklų įtaką kasdieniam respondentų gyvenimui (žr. 2 pav.).

2 pav. Užimtumo veiklos, turinčios įtakos tyrimo dalyvių kasdieniam gyvenimui

Duomenų analizė atskleidė, kad užsiėmimai, turintys didžiausios įtakos tyrimo dalyvių kasdieniam gyvenimui, suteikia saviraiškos galimybes, **užtikrinamos galimybės dalyvauti jiems patinkančiose veiklose, tai taip pat leidžia tobulėti, nes įgytus įgūdžius galima pritaikyti kasdienėje ir profesinėje veiklose, jie gali dažniau išeiti iš namų, daugiau judėti (po 14 proc.).** Šiek tiek mažiau apklaustųjų nurodė, jog, **dalyvaujant veiklose, nesijaučia vieniši, susiranda daugiau bendraminčių ir draugų (13 proc.), jaučiasi reikalingi visuomenei, daugiau bendrauja su aplinkiniais, taip pat – jaučiasi sveikesni, nes tai suteikia pozityvumo, ugdo optimizmą (po**

11 proc.), **padeda pamiršti rūpesčius ir problemas, gerina emocinę sveikatą** (10 proc.). 9 proc. respondentų išskyrė tai, **jog veiklos suteikia pasitikėjimo savimi, energijos ir tvirtybės bei padeda sutelkti dėmesį, stiprinti atmintį, gerinti regos būklę** (4 proc.). Pastebėtina, kad Sąjungoje organizuojamos įvairios veiklos daro tiesioginės įtakos asmenų kasdienybei, suteikia saviraiškos laisvę, tobulėjimo, bendravimo, judėjimo galimybes.

Tyrimo metu buvo klausta, su kokiais sunkumais ir iššūkiais užimtumo veiklose susiduria lengvą regos negalią turintys asmenys (žr. 3 pav.).

3 pav. Sunkumai ir iššūkiai, su kuriais susiduriama užimtumo veiklose

Pastebėtina, jog tyrimo dalyviai dažniausiai susiduria su šiais sunkumais ir iššūkiais: **sunku judėti ir orientuotis erdvėje** (17 proc.), **trūksta socialinių darbuotojų pagalbos dalyvaujant veiklose, transporto paslaugų – atvežimo iki užsiėmimų vietos** (po 14 proc.). Taip pat respondentams **sunku naudotis pateikta rašytine informacija** (13 proc.), **trūksta priemonių, kurios padėtų pilnavertiškai dalyvauti veiklose** (12 proc.), **trūksta pritaiktų veiklų regos negalią turintiems** (10 proc.). Rečiau patiriami sunkumai, susiję su **nuolat jaučiamu fiziniu skausmu, kuris apriboja dalyvavimą judėjimą skatinančiose veiklose** (8 proc.). Darytina prielaida, jog, esant judėjimo priemonių poreikiui bei specialistų pagalbos dalyvaujant užsiėmimuose trūkumui, apribojamas apklaustųjų visapusiškas įsitraukimas į veiklas.

Regos negalią turinčių asmenų užimtumo problemų tyrimo rezultatai neįgalųjų požiūriu (sunkią regos negalią turintys asmenys)

Sunkią regos negalią turintiems informantams buvo taikytas interviu, kadangi dėl negalios sunkumo, asmenys neturėtų galimybės savarankiškai perskaityti klausimyne pateiktų klausimų ir juos užpildyti.

Tiriamųjų buvo paklausta apie užimtumo veiklų Sąjungoje poreikį (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Užimtumo veiklų poreikis

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	EMPIRINIAI ĮRODYMAI
Užimtumo veiklų poreikis Sąjungoje	Sportinė veikla (mankštos, ilgi pasivaikščiojimai ir kt.)	<...> Na, veiklos visos yra, na kaip, žmonėms gal pasportuoti, prasivaikščioti kur po gamtą, ne taip, kaip kiti sėdi namuose <...>. (Informantas Nr. 1) <...> Ai, į baseiną nuvažiuoti. Turim masažinę kėdę, kur atskirai masažuoja sprandą, stuburą, kur kojas masažuoja <...>. (Informantas Nr. 2)

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	EMPIRINIAI ĮRODYMAI
		<...> <i>Jeigu būtų didesnės patalpos, tai būtų gerai sportu užsiiminėti, na, kad ir sunkiau matantiems. Na kad būtų atskirai kur nors, na, kad ir tam pačiam pastate, kur nors. Na, kad sportą pasidaryti, mankštą, kad turėti savo <...>. (Informantas Nr. 3)</i>
	Veiklų užtenka	<...> <i>Tai man jokių netrūksta. Aš ten užsiėmimų turiu tiek, kad iki kaklo <...>. (Informantas Nr. 4)</i>

Pastebėtina, jog dauguma tiriamųjų nurodė sportinių veiklų (mankštų, ilgų pasivaikščių ir kt.) poreikį: „Pasportuoti, prasivaikščioti kur po gamtą, ne taip, kaip kiti sėdi namuose <...>“ (Informantas Nr. 1); „<...> Ai į baseiną nuvažiuoti. Turim masažinę kėdę, kur atskirai masažuoja sprandą, stuburą, kur kojas masažuoja <...>“. (Informantas Nr. 2); „<...> Jeigu būtų didesnės patalpos, tai būtų gerai sportu užsiiminėti, na, kad ir sunkiau matantiems. Na, kad būtų atskirai kur nors, na, kad ir tam pačiam pastate, kur nors. Na, kad sportą pasidaryti, mankštą, kad turėti savo <...>“. (Informantas Nr. 3). Atkreiptinas dėmesys, jog informantai jaučia pasivaikščių gamtoje, vykimo į baseiną, masažų, mankštų poreikį. Taigi šie asmenys norėtų daugiau fizinio aktyvumo, kuris, tikėtina, turėtų teigiamos įtakos jų bendrai sveikatos būklei.

Richardson ir kitų autorių (2022) atliktame tyrime nurodoma, kad asmenims, turintiems regėjimo negalią, mažesnės galimybės fiziškai judėti, atlikti mankštas. Tačiau – ne vienu tyrimu įrodyta, kad mankšta turi nevienareikšmės įtakos asmenų ne tik fizinei, bet ir emocinei sveikatai bei teikia socialinę naudą. Atlikti tyrimai taip pat rodo, kad aklieji ir silpnaregiai, negalėdami dalyvauti mankštose, turi hipertenzijos, nutukimo ir depresijos problemų.

Ilhan ir kiti autoriai (2021) teigia, kad vyresnio amžiaus asmenims, turintiems regėjimo negalią, ypač svarbūs fiziniai užsiėmimai, darantys įtakos mobilumui, pusiausvyrai, širdies ir kraujagyslių sistemoms, tinkamam jų funkcionavimui, taip pat – ir geresnei gyvenimo kokybei. Taip pat nustatyta, kad sportininkų, turinčių regėjimo negalią, gyvenimo kokybė yra kur kas geresnė, nes jie ne tik sportuoja, bet ir yra aktyvūs toje socialinėje aplinkoje, supranta sveikatos reikšmę ir kodėl reikia būti fiziškai aktyviems.

Lindsay ir kiti autoriai (2023) teigia, kad asmenys su regos negalia fizinį aktyvumą padidintų, jei jiems patartų specialistas, dirbantis su negalia turinčiais. Toks specialistas yra apibūdinamas kaip asmuo, teikiantis emocinę ir praktinę pagalbą, taip pat – atlieka ypač svarbų vaidmenį padedant ir patariant, kaip tapti aktyvesniais.

Remiantis tyrimo rezultatais bei mokslinėje literatūroje pateikiamais rezultatais, **galima teigti, kad sportinė veikla, mankštos bei ilgi pasivaikščiojimai, pagerintų asmenų, turinčių tiek sunkią, tiek lengvą regos negalią, fizinę bei emocinę sveikatą, kuri turi tiesioginės įtakos socialinei šių asmenų gerovei.**

Tyrimo rezultatai parodė, su kokiais sunkumais ir iššūkiais susiduria sunkią regos negalią turintys asmenys, dalyvaudami užimtumo veiklose (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Sunkumai ir iššūkiai, su kuriais susiduriama užimtumo veiklose

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	EMPIRINIAI ĮRODYMAI
Sunkumai ir iššūkiai, su kuriais susiduriama užimtumo veiklose	Negalia	<...> <i>Na, kai ko nors nemoki, tai tada stengiesi išmokyti. Pavyzdžiui, kai aš buvau tam vėrime, tai pasijuoki, pagalvoji, kaip čia padaryti. Man tiesiog iš vis patinka pabandyti kažką tai. Su tuo regėjimu pabandyti, kiek gali save realizuoti. Tiek namuose, tiek kažkur tai <...>. (Informantas Nr.1)</i> <...> <i>Na, sunkumai tai tokie, kad neįgalus žmogus. Kaip sakyti negali daryti viską, ko tu</i>

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	EMPIRINIAI ĮRODYMAI
		<i>nori, turi pagalbą vis tiek prašyt. Tokie ir sunkumai, negali pats visko daryti, todėl turi prašyti pagalbos <...>. (Informantas Nr.3)</i>
	Atvykimas ir parvykimas į/iš veiklų	<...> <i>Tiesiog sunku būna atvykti, tai reikia, kad kas nors palydėtų <...>. (Informantas Nr.2)</i> <...> <i>Man tai sunku nueiti ir pargrįžti namo, bet su pagalba, turi pagalbos ieškoti. Su pagalba viskas įveikiama <...>. (Informantas Nr.4)</i>

Pusė apklaustųjų nurodė, jog pagrindinis sunkumas, su kuriuo susiduriama, dalyvaujant užsiėmimuose, yra **negalia**: „<...> Na, kai ko nors nemoki, tai tada stengiesi išmokti. Pavyzdžiui, kai aš buvau tam vėrime, tai pasijuoki, pagalvoji, kaip čia padaryti. Man tiesiog iš vis patinka pabandyt kažką tai. Su tuo regėjimu pabandyt, kiek gali save realizuoti. Tiek namuose, tiek kažkur tai <...>“. (Informantas Nr. 1); „<...> Na, sunkumai tai tokie, kad neįgalus žmogus. Kaip sakyti, negali daryti viską, ko tu nori, turi pagalbą vis tiek prašyt. Tokie ir sunkumai, negali pats visko daryti, todėl turi prašyti pagalbos <...>“. (Informantas Nr. 3). Kiti nurodė sudėtingą iššūkį – atvykimas ir parvykimas į/iš veiklų: „<...> Tiesiog sunku būna atvykti, tai reikia, kad kas nors palydėtų <...>“. (Informantas Nr. 2); „<...> Man tai sunku nueiti ir pargrįžti namo, bet su pagalba, turi pagalbos ieškoti. Su pagalba viskas įveikiama <...>“. (Informantas Nr. 4). Galima teigti, kad negalia ypač apriboja laisvą dalyvavimą veiklose, todėl neretai prašoma specialistų pagalbos. Tyrimo dalyviai susiduria su kitu iššūkiu – atvykimu ir parvykimu į ir iš veiklų. Šį sunkumą, be abejo, sukelia negalia ir su tuo susiję aspektai, todėl be darbuotojų paramos veiklos sunkiai įgyvendinamos. Taigi fizinė negalia apriboja šių asmenų laisvą dalyvavimą veiklose, dėl šios priežasties jie jaučiasi nepilnaverčiais, mažiau pasitiki savimi. Socialinių darbuotojų pagalba bei parama ypač reikšminga, padedant ne tik fiziniu būdu, bet ir emociškai stiprinant asmenų psichologinį nusiteikimą. Negalia gali turėti įtakos socialinei atskirčiai, kad taip nenutiktų, Sąjungos specialistai deda pastangas ir teikia visapusišką pagalbą.

Tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti užimtumo veiklų įtaką kaip kad lengvą (duomenys pateikiami aukščiau), taip pat ir sunkią regėjimo negalią turinčių asmenų kasdieniam gyvenimui (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Užimtumo veiklų įtaka kasdieniam gyvenimui

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	EMPIRINIAI ĮRODYMAI
Užimtumo veiklų įtaka kasdieniam gyvenimui	Socializacija: socialinių ryšių palaikymas	<...> <i>Labiausiai padeda tai, kad nebūni vienas namuose. Na, aš apie save, o tai kalbant apie kitus, kur po vieną žmonės. Tas atėjimas, pabendravimas žmonėms, bendravimo to visada reikia <...>. (Informantas Nr. 1)</i> <...> <i>Neužsisėdi namuose, išeini pabendrauji su savo likimo draugais ir taip tada linksmiau gyventi būna. Kaip bendraujam ten draugijoje, tai pavyzdžiui muzikuojant, tai pasidaro gera sieloj. Kad jauti, kad žmogus dar gyveni ir daug linksmiau būna ir sveikiau <...>. (Informantas Nr. 4)</i>
	Naujų įgūdžių įgijimas: mokymasis	<...> <i>Kad išmokstam čia kažko tai, dažniausiai tai kažką čia pagaminti. Ir namuose, ką pagaminam. Arba ten, kur kokios priemonės skirtos akliesiems. Pavyzdžiui, turiu ten laikrodį kalbantį, tai čia va paaiškina, kaip juo naudotis <...>. (Informantas Nr. 2)</i>

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	EMPIRINIAI ĮRODYMAI
		<...> <i>Na, ką mes išmokę esam. Ir karoliukus veriam. Ir mežgam. Na tas pats, kas susiję, ir muzika, ir ko nežinom, pirmininkės prašom, kad atšviestų. Ar receptus, ar ten dainas. Paaiškina, pagelbėja, pagerina gyvenimą <...>. (Informantas Nr. 3)</i>

Rezultatai atskleidė, kad **užimtumo veiklos kasdieniame gyvenime jiems padeda socializuotis**: „<...> Labiausiai padeda tai, kad nebūni vienas namuose. Na, aš apie save, o tai kalbant apie kitus, kur po vieną žmonės. Tas atėjimas, pabendravimas žmonėms, bendravimo to visada reikia <...>“. (Informantas Nr. 1); „<...> **Neužsisėdi namuose, išeini pabendrauji su savo likimo draugais ir taip tada linksmiau gyventi būna. Kaip bendraujam ten draugijoje, tai pavyzdžiui muzikuojant, tai pasidaro gera sieloj. Kad jauti, kad žmogus dar gyveni ir daug linksmiau būna ir sveikiau <...>“.** (Informantas Nr. 4). Kitiems apklaustiesiems užsiėmimai turėjo kiek kitokios įtakos jų gyvenime, t. y. **naujų įgūdžių įgijimas - mokymasis**: „<...> Kad išmoktam čia kažko tai, dažniausiai tai kažką čia pagaminti. Ir namuose, ką pagaminam. Arba ten, kur kokios priemonės skirtos akliesiems. Pavyzdžiui, turiu ten laikrodį kalbantį, tai čia va paaiškina, kaip juo naudotis <...>“. (Informantas Nr. 2); „<...> **Na, ką mes išmokę esam. Ir karoliukus veriam. Ir mežgam. Na tas pats, kas susiję, ir muzika, ir ko nežinom, pirmininkės prašom, kad atšviestų. Ar receptus, ar ten dainas. Paaiškina, pagelbėja, pagerina gyvenimą <...>“.** (Informantas Nr. 3). Kaip matyti, užimtumas informantams daro tiesioginės įtakos, palaikant socialinius ryšius, nes tai siejasi su bendravimu, mobilumu, emocinės gerovės skatinimu. Reikėtų paminėti, kad veiklos itin svarbios, nes tai susiję su naujų įgūdžių įgijimu bei mokymusi. Užsiėmimai papildė asmenų kasdienį gyvenimą, suteikia naujų patirčių, pritaikomų buityje.

Buvo svarbu sužinoti, kokius pokyčius informantai jaučia, dalyvaudami šiose veiklose (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Pokyčiai po dalyvavimo užimtumo veiklose

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	EMPIRINIAI ĮRODYMAI
Pokyčiai po dalyvavimo užimtumo veiklose	Padidėjęs savivertės jausmas	<...> <i>Jautiesi, kad esi reikalingas žmogus pats sau ir kitiems <...>. (Informantas Nr. 1)</i>
	Savarankiškumas, nepriklausymas nuo kitų	<...> <i>Tiesiog tampa savarankiškesnė. Išmokstu daugiau ko. Ir tas technines priemones naudoti. <...> (Informantas Nr. 2)</i>
	Naujų dalykų, naujų veiklų atsiradimas	<...> <i>Gerus pokyčius. Kažkas tai keičiasi, kažkas tai naujo <...>. (Informantas Nr. 3)</i>
	Didesnis energijos antplūdis	<...> <i>Gal daugiau energijos <...>. (Informantas Nr. 4)</i>
	Pokyčių nejautimas	<...> <i>Blogiau nesijaučiu, bet ir jokių pokyčių aš nematau <...>. (Informantas Nr. 4)</i>

Informantų minimi pokyčiai, atsiradantys po dalyvavimo užimtumo veiklose, **padidėjęs savivertės jausmas**: „<...> Jautiesi, kad esi reikalingas žmogus pats sau ir kitiems <...>“. (Informantas Nr. 1), **savarankiškumas, nepriklausymas nuo kitų**: „<...> Tiesiog tampa savarankiškesnė. Išmokstu daugiau ko. Ir tas technines priemones naudoti <...>“. (Informantas Nr. 2), **naujų dalykų, naujų veiklų atsiradimas**: „<...> Gerus pokyčius. Kažkas tai keičiasi, kažkas tai naujo <...>“. (Informantas Nr. 3); **didesnis energijos antplūdis**: „<...> Gal daugiau energijos <...>“. (Informantas Nr. 4). Tačiau vienas iš tyrime dalyvavusių dalyvių nurodė, jog pokyčių po dalyvavimo užimtumo veiklose nebuvo.

Mokslinėje literatūroje analizuojama regos negalios įtaka asmenų psichinei sveikatai. Asmenys, kurie turi regos negalią, dažnai susiduria su psichologiniais konfliktais, nesaugumu dėl fizinės

aplinkos, kaltės jausmu, nerimu, liūdesiu ir depresija. Jiems dažniau gresia socialinės atskirties rizika, ribotas socialinis bendravimas (Zhang, Xiao, 2020).

Manitsa ir Doikou (2020) teigia, kad būtent socialinė parama gali prisidėti prie asmenų, turinčių regos negalią ar regėjimo sutrikimų, socialinės ir emocinės gerovės. Todėl galima teigti, kad socialinė atskirtis stabdo pokyčius, ypač - tai labai apriboja sunkią regos negalią turinčius asmenis. Tuo tarpu dalyvaujant užimtumo veiklose, pastebimi teigiami pokyčiai, naudingi emocinei sveikatai, nepriklausomumui nuo kitų ugdyti.

Regos negalių turinčių asmenų užimtumo problemų tyrimo rezultatai socialinių darbuotojų požiūriu

Tyrimo metu socialinių darbuotojų buvo klausiama apie sunkumus, su kuriais susiduria regos negalią turintys asmenys, dalyvaudami veiklose (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Socialinių darbuotojų įvardinti sunkumai, su kuriais susiduria regos negalią turintys asmenys

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	EMPIRINIAI ĮRODYMAI
Sunkumai, su kuriais susiduria regos negalią turintys asmenys, dalyvaudami veiklose	Atvažiavimas iki organizuojamų veiklų sąjungoje	<p><...> <i>Dalyvaudami veiklose tai neturi didelių problemų, bet iš kaimo atvažiuoti yra gana sudėtinga. Ir ypač sudėtinga vaikų atostogų metu reikalinga paslauga pavėžėjimas <...>. (Specialistas Nr. 1)</i></p> <p><...> <i>Didžiausia problema pas mus yra transporto problema. Jie dažniau dalyvautų visose organizacijos veiklose, bet stabdo transportas. Mes turim transportą tik pagal panaudos sutartį, tik darbuotojo transportas. Vežam daugiausiai į polikliniką, į banką, į parduotuvę apsipirkti. Į veiklas atvežam ir parvežam labai retai, nes tiesiog negalim, neturim tokio didelio biudžeto, tai yra transporto ir lėšų trūkumas <...>. (Specialistas Nr. 2)</i></p> <p><...> <i>Pagrindinis sunkumas tai atvykimas į patalpą. Transporto ir palydėjimo paslauga <...>. (Specialistas Nr. 3)</i></p>

Pagrindinė problema, su kuria susiduria regos negalią turintys asmenys, dalyvaudami veiklose, tai – **atvažiavimas iki organizuojamų veiklų sąjungoje: „<...> pavėžėjimas <...>“**. (Specialistas Nr. 1); **„<...> transporto ir lėšų trūkumas <...>“**. (Specialistas Nr. 2); **„<...> Transporto ir palydėjimo paslauga <...>“**. (Specialistas Nr. 3). Galima teigti, kad dėl savo negalios asmenys negali patys vairuoti, turi prašyti kitų pagalbos, kad jiems padėtų pasiekti reikiamą lokaciją. Tai pasunkina dar ir tai, kad Sąjungoje vykstančias veiklas lanko tokie asmenys, kurie gyvena atokiose kaimo vietovėse, o ten susisiektis - ypač ribotas. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad šios problemos negalima išspręsti net ir pasinaudojus Sąjungos transportu, nes pagal panaudos susitarimus, tai yra tik darbuotojo reikmėms ir jo funkcijoms atlikti naudojamas transportas. Taigi su transportu susiję sunkumai riboja asmenų, turinčių regos negalią, mobilumą, ypač tų, kurie neturi, ko paprašyti, kad juos palydėtų ar nuvežti iki reikiamos vietos. Todėl tai ne tik apriboja asmens judumą, bet ir skatina atskirtį, vienatvę, o tai daro įtakos kitoms problemoms – nepasitikėjimui savimi, vienišumui, emociniams sunkumams.

Buvo svarbu išsiaiškinti, su kokiomis problemomis susiduria informantai, organizuodami užsiėmimus (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Problemos, su kuriomis susiduria socialiniai darbuotojai, organizuodami užimtumo veiklas

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	EMPIRINIAI ĮRODYMAI
Problemos, su kuriomis susiduria socialiniai darbuotojai, organizuodami užimtumo veiklas	Darbuotojų trūkumas	<...> <i>aišku reikia specialistų paruošti <...>. (Specialistas Nr. 1)</i> <...> <i>Turim labai didelį darbuotojų trūkumą. Darbuotojų nėra <...>. (Specialistas Nr. 2)</i> <...> <i>darbuotojų rengimo <...>. (Specialistas Nr. 1)</i>
	Regos negalią turinčių asmenų atvykimas į užimtumo veiklas	<...> <i>Pagrindinė problema, tai jų atvykimas į filialą <...>. (Specialistas Nr. 3)</i> <...> <i>transporto problemos <...>. (Specialistas Nr.1)</i>
	Lėšų trūkumas	<...> <i>Turbūt svarbiausia problema yra lėšos <...>. (Specialistas Nr.1)</i>
	Inventoriaus trūkumas	<...> <i>inventoriaus įsigijimo <...>. (Specialistas Nr.1)</i>

Tyrimo dalyviai, organizuodami užimtumo veiklas, susiduria su **darbuotojų trūkumu**: „<...> specialistų <...>“. (Specialistas Nr. 1); „<...> darbuotojų <...>“. (Specialistas Nr. 2); „<...> darbuotojų <...>“. (Specialistas Nr. 1); **regos negalią turinčių asmenų atvykimu į užimtumo veiklas**: „<...> tai jų atvykimas <...>“. (Specialistas Nr. 3); „<...> transporto problemos <...>“. (Specialistas Nr. 1). Įvardintas **lėšų trūkumas**: „<...> lėšos <...>“. (Specialistas Nr. 1) ir **inventoriaus trūkumas**: „<...> inventoriaus <...>“. (Specialistas Nr. 1). Taigi darbuotojų trūkumas akcentuotinas kaip itin opi problema, taip pat išskirtas neįgalųjų mobilumas, lėšų bei inventoriaus trūkumas.

Apibendrinant tyrimo rezultatus, svarbu palyginti asmenų, turinčių lengvą ir sunkią regos negalią, bei socialinių darbuotojų ir Sąjungos pirmininkės apklausų rezultatus:

- tiek sunkią, tiek lengvą regėjimo negalią turintys asmenys, įvertindami užimtumo veiklų įtaką kasdieniniam gyvenimui, akcentavo socialinių ryšių palaikymo ir naujų įgūdžių įgijimo svarbą;
- neįgalieji ir darbuotojai nurodė, jog labiausiai trūksta *sporto veiklų* (mankštų, ilgų pasivaikščiojimų ir t. t.). Lengvą regos negalią turintys asmenys jaučia didesnę *edukacinių išvykų* poreikį;
- klientai ir darbuotojai išskyrė didžiausią sunkumą – *transporto paslaugų trūkumą*, nes tai riboja asmenų mobilumą ir užsiėmimų pasiekiamumą. Sunkią regos negalią turintys asmenys, kaip reikšmingiausią sunkumą, įvardija turimą negalią, o lengvą negalią turintieji nurodo, kad jiems *sunku judėti ir orientuotis erdvėje, trūksta socialinių darbuotojų pagalbos dalyvaujant veiklose*.

Išvados

1. Išanalizavus regos negalią turinčių asmenų problemas ir poreikius, galima teigti, kad dažniausiai susiduriama su iššūkiais, susijusiais su judumu, buitimi, bendravimu ir savirealizacijos galimybėmis, dalyvaujant laisvalaikio veiklose. Atkreiptinas dėmesys į poreikį pritaikyti fizinę erdvę ir užtikrinti palankią emocinę aplinką neįgalųjų užimtumo procese. Pastebėtina, jog asmenų, turinčių regos negalią, įveiklinimas turi reikšmingos įtakos jų gyvenimo kokybei. Socialinio darbuotojo vaidmuo reikšmingas, nes būtent jis skatina neįgalųjų socialinę gerovę, padeda organizuoti užimtumą, skatina socialinę įtrauktį, didina pasitikėjimą savimi, padeda atsiskleisti individualiems gebėjimams.
2. Tyrimo duomenys atskleidė, kad:
 - dėl negalios specifikos asmenims kyla *sunkumų ne tik orientuojantis fizinėje erdvėje, bet ir atpažįstant žmones, dėl to kyla bendravimo problemų*;
 - *transporto paslaugų trūkumas taip pat įvardintas kaip vienas didžiausių sunkumų*, nes tai riboja asmenų mobilumą ir užsiėmimų pasiekiamumą;

- viena iš reikšmingų problemų yra kompensacinių priemonių, *kurios padėtų orientuotis fizinėje aplinkoje, trūkumas*;
- regos negalią turintiems asmenims ypač trūksta *sporto veiklų* - mankštų, ilgų pasivaikščiojimų, užsiėmimų baseine ir t. t.;
- socialinių darbuotojų įvardintos problemos, su kuriomis susiduriama, organizuojant neįgaliųjų užimtumą, - *transporto priemonių trūkumas bei didelis palydėjimo paslaugų poreikis*;
- kaip svarbias problemas socialiniai darbuotojai *įvardijo ir lėšų, patalpų bei inventorius trūkumą*;
- *pakankamas darbuotojų bei finansinių išteklių užtikrinimas ir savanorystė* įvardintos kaip pagrindinės regos negalią turinčių asmenų užimtumo veiklų Sąjungoje tobulintinos galimybės.

Literatūros sąrašas

1. Amedo, A. O., Adade, S., Koomson N, Y., Osaе, E., A. (2016). Influence of Visual Impairment on The Quality of Life: A Survey of Patients Reporting at The Low Vision Centre of the Eastern Regional Hospital Of Ghana. Department of Optometry and Visual Science, Kwame Nkrumah University of Science and Technology, Private Mail Bag, Kumasi, Ghana. *Med Hypothesis Discov Innov Ophthalmol*. Prieiga per internetą: <<https://openaccesspub.org/ophthalmic-science/article/325>>
2. Bonaccio, S., Connelly, C., E., Gellatly, I., Jetha, R., A., Ginis K., M. (2020). The Participation of People with Disabilities in the Workplace Across the Employment Cycle: Employer Concerns and Research Evidence. *J Bus Psychol*. 2020; 35(2): 135–158.
3. Brunas, A., Hansen, M., B., Heir, T. (2018). Post-traumatic stress reactions among individuals with visual impairments: a systematic review. *Disabil. Rehabil*, 41.
4. Brunas, A., Marianne, B. Hansen, Trond Heir. (2021). General self-efficacy in individuals with visual impairment compared with the general population. RESEARCH ARTICLE. Prieiga per internetą: <<https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0254043>>
5. Demmin, D., L., Silverstein, S., M. (2020). Visual Impairment and Mental Health: Unmet Needs and Treatment Options. *Clin Ophthalmol*. 2020; 14: 4229–4251. Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7721280/>>
6. Europos komisija (2024). Oficiali Europos Sąjungos interneto svetainė. Prieiga per internetą: <<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=lt&catId=1137>>
7. Filatovaitė, L., Taminskaitė, G. (2020). Asmenų su negalia užimtumo darbo rinkoje skatinimas. Gerosios užsienio šalių praktikos. Lapkritis. Kurk Lietuvai.
8. Heesterbeek, T., J., van der Aa, H., P., A. van Rens, G.H.M.B, Twisk, J.W.R., van Nispen R.M.A. (2017). The incidence and predictors of depressive and anxiety symptoms in older adults with vision impairment: a longitudinal prospective cohort study. *Ophthalmic Physiol Opt*, 37.
9. Jones, N., Bartlett, H., E., Cooke, R. (2018). An analysis of the impact of visual impairment on activities of daily living and vision-related quality of life in a visually impaired adult population. *Sage journals*. Prieiga per internetą: <<https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0264619618814071>>
10. Jungtinių Tautų Neįgaliųjų Teisių Konvencija ir jos fakultatyvus protokolus. (2010). Valstybės žinios, 2010-06-19, Nr. 71-3561. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.335882>>
11. Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos stebėsenos rodikliai 2021 m. (2022). Neįgaliųjų socialinės integracijos veiklos rezultatų bei Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos ir jos fakultatyvaus protokolo įgyvendinimo stebėsenos tvarkos aprašo Priedas Nr. 2 Kriterijų lentelė (duomenys už 2021 m.). Prieiga per internetą: <<https://www.ndt.lt/neigaliuju-teisiu-konvencija/>>
12. Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencija (2015). Pirminės ataskaitos pagal Jungtinių Tautų Neįgaliųjų Teisių Konvenciją projektas. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAP/TAPIS.138519/>>
13. Klauke, S., Sondocie, Ch., Fine, I. (2023). The impact of low vision on social function: The potential importance of lost visual social cues. *Journal of Optometry*. Volume 16, Issue 1, January–March 2023, Pages 3-11. Prieiga per internetą: <<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1888429622000140>>

14. Kublicienė, L. (2001). Laisvalaikio sociologija: paradigimų skirtumai. *Filosofija. Sociologija*. Nr. 2. Prieiga per internetą: <<https://mokslozurnalai.lmaleidykla.lt/publ/0235-7186/2001/2/F-35.pdf>>
15. LR užimtumo įstatymas 2016 m. birželio 21 d. Nr. XII-2470 Vilnius, suvestinė redakcija nuo 2023-07-01. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b9ca8ad03de611e68f278e2f1841c088/asr>>
16. Radzevičienė, L., Juodraitis, A., Beneševičiūtė, I. (2013). Neįgalių asmenų įtraukimas į problemų sprendimo procesą NVO veiklose. *Specialusis ugdymas*, 2 (29), 47–54. Prieiga per internetą: <<https://epublications.vu.lt/object/elaba:6096549/>>
17. O'Donnell, W. (2014). An Analysis of Employment Barriers Facing Blind People. Public Affairs Capstones Collection. Paper 23. Prieiga per internetą: <http://scholarworks.umb.edu/mspa_capstone/23>
18. Van der Aa, H.P.A., Comijs, H.C. B., Penninx, W.J.H., van Rens, G.H.M.B., van Nispen R.M.A. (2015). Major depressive and anxiety disorders in visually impaired older adults *Invest Ophthalmol Vis Sci*, 56.
19. Žukauskienė, V. (2023). Regos negalią turinčių asmenų užimtumo problemų analizė. Baigiamasis darbas. Utena: Utenos kolegija

ACTIVITY PROBLEMS OF VISUALLY IMPAIRED PEOPLE

Virginija Žukauskienė, Jolita Lubienė, Žydra Kuprėnaitė

Utena University of Applied Sciences, Faculty of Medicine

Utenio sq. 2 a, Utena

Summary

Visually impaired people are a target population that often faces unemployment, underemployment and other social problems, as the resulting (acquired) or congenital impairment impairs the quality of life. The employment of these persons is not limited to the labor market alone. Social workers organize various leisure activities for the disabled: art, music therapy, bibliotherapy, etc. Specialists, using methods of employment organization, solve the leisure problems of visually impaired persons in order to achieve their social well-being.

The object of the article: the activity problems of visually impaired persons.

The aim of the article is to reveal the activity problems of visually impaired persons.

Objectives: to analyze the problems and needs of visually impaired persons; reveal the activity problems of the visually impaired from the point of view of the disabled and social workers.

Characteristics of the research: the analysis of scientific articles was carried out in order to analyze the problems and needs of visually impaired persons, the ways and methods and the functions of a social worker in organizing their employment; analysis of documents (UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities (2021); Employment Law of the Republic of Lithuania (2016)) was carried out in order to reveal the employment organization of visually impaired persons; a two-planned study was conducted in order to reveal the employment problems of visually impaired persons from the point of view of the disabled and social workers. The qualitative research was carried out in the following sequence: the first interview was intended for specialists of the Union of the Blind and Visually Impaired in District X (hereinafter referred to as the Union), as well as for social workers and their assistants; the second interview – for persons with severe visual impairment; content analysis was performed by processing interview survey data. Quantitative research - a questionnaire survey was applied to persons with mild visual impairment who are able to read and fill in the questionnaire (with help if needed); comparative analysis was carried out in order to compare the results of the study of specialists and persons with mild and severe visual impairment.

Conclusions:

1. After analyzing the problems and needs of visually impaired persons, it can be stated that challenges related to mobility, household, communication and self-realization opportunities are usually encountered while participating in leisure activities. Attention should be drawn to the need to adapt the physical space and ensure a favorable emotional environment in the process of employment of the disabled. It is noteworthy that the overcoming of visually impaired persons has a significant impact on their quality of life. The role of the social worker is significant, because it is who promotes the social well-being of the disabled, helps organize employment, promotes social inclusion, increases self-confidence, and helps reveal individual abilities.

2. Research data revealed that:

- due to the specifics of the disability, individuals have difficulties not only in orienting themselves in physical space, but also in recognizing people, as a result of which communication problems arise;

- the lack of transport services is also identified as one of the biggest difficulties, as it limits the mobility of individuals and the availability of activities;
- one of the significant problems is the lack of compensatory measures that would help to navigate in the physical environment;
- visually impaired people especially lack sports activities - exercise, long walks, activities in the swimming pool, etc.;
- the problems faced by social workers in organizing the employment of the disabled are the lack of vehicles and the great need for escort services;
- social workers identified the lack of funds, premises and inventory as important problems;
- sufficient provision of employees and financial resources and volunteering are identified as the main possibilities for improving the employment activities of the visually impaired in the Union.

Keywords: visual impairment, activity problems, social worker, help, social welfare